

Rättsfallssamlingen

DOMSTOLENS DOM (femte avdelningen)

den 18 december 2019*

”Begäran om förhandsavgörande – Immaterialrätt – Skydd för immateriella rättigheter – Direktiv 2004/48/EG – Rättsligt skydd för datorprogram – Direktiv 2009/24/EG – Licensavtal för en programvara – Licensstagaren har gjort en otillåten ändring i ett datorprogramms källkod på ett sätt som strider mot licensavtalet – Talan om intrång som programvarans upphovsman väcker mot licensstagaren – Det tillämpliga ansvarssystemets karaktär”

I mål C-666/18,

angående en begäran om förhandsavgörande enligt artikel 267 FEUF, framställd av Cour d’appel de Paris (Appellationsdomstolen i Paris, Frankrike) genom beslut av den 16 oktober 2018, som inkom till domstolen den 24 oktober 2018, i målet

IT Development SAS

mot

Free Mobile SAS,

meddelar

DOMSTOLEN (femte avdelningen)

sammansatt av avdelningsordföranden E. Regan samt domarna I. Jarukaitis (referent), E. Juhász, M. Ilešič och C. Lycourgos,

generaladvokat: M. Campos Sánchez-Bordona,

justitiesekreterare: A. Calot Escobar,

efter det skriftliga förfarandet,

med beaktande av de yttranden som avgetts av:

- IT Development SAS, genom B. Lamon, avocat,
- Free Mobile SAS, genom J. Fréneaux, avocat,
- Frankrikes regering, genom R. Coesme, A.-L. Desjonquères och A. Daniel, samtliga i egenskap av ombud,

* Rättegångsspråk: franska.

– Europeiska kommissionen, genom É. Gippini Fournier, S.L. Kaléda och J. Samnadda, samtliga i egenskap av ombud,

och efter att den 12 september 2019 ha hört generaladvokatens förslag till avgörande,

följande

Dom

- 1 Begäran om förhandsavgörande avser tolkningen av Europaparlamentets och rådets direktiv 2004/48/EG av den 29 april 2004 om säkerställande av skyddet för immateriella rättigheter (EUT L 157, 2004, s. 45, och rättelser i EUT L 195, 2004, s. 16, och EUT L 204, 2007, s. 27) och av artikel 4 i Europaparlamentets och rådets direktiv 2009/24/EG av den 23 april 2009 om rättsligt skydd för datorprogram (EUT L 111, 2009, s. 16).
- 2 Begäran har framställts i ett mål mellan IT Development SAS och Free Mobile SAS angående ett påstått intrång ("contrefaçon") i en programvara och därav följande skada.

Tillämpliga bestämmelser

Unionsrätt

Direktiv 2004/48

- 3 Skälen 10, 13 och 15 i direktiv 2004/48 har följande lydelse:

"(10) Syftet med detta direktiv är att tillnärma [medlemsstaternas lagstiftningar] för att uppnå en hög, likvärdig och enhetlig skyddsnivå för immateriella rättigheter på den inre marknaden.

...

(13) Direktivet måste ges ett så brett tillämpningsområde som möjligt, så att det inbegriper alla immateriella rättigheter som omfattas av [unionsrättsliga] bestämmelser på området och/eller den nationella lagstiftningen i den berörda medlemsstaten. ...

...

(15) Detta direktiv bör inte påverka de materiella reglerna om immateriella rättigheter ..."
- 4 Artikel 1 i direktivet definierar direktivets föremål och har följande lydelse:

"Detta direktiv gäller de åtgärder, förfaranden och sanktioner som är nödvändiga för att säkerställa skyddet för immateriella rättigheter. ..."
- 5 I artikel 2 i nämnda direktiv, med rubriken "Tillämpningsområde", föreskrivs följande:

"1. Utan att det påverkar de medel som föreskrivs eller kan komma att föreskrivas i [unionslagstiftningen] eller i nationell lagstiftning, förutsatt att dessa medel är gynnsammare för rättighetshavaren, skall de åtgärder, förfaranden och sanktioner som föreskrivs i detta direktiv vara tillämpliga, i enlighet med artikel 3, vid varje intrång i de immateriella rättigheter som följer av [unionsrätten] och/eller den berörda medlemsstatens nationella rätt.

...

3. Detta direktiv skall inte påverka

a) de [unionsrättsliga] bestämmelser som reglerar den materiella delen av immaterialrätten ...

...”

6 I artikel 3 i direktiv 2004/48, med rubriken ”Allmän skyldighet”, föreskrivs följande:

”1. Medlemsstaterna skall tillhandahålla de åtgärder, förfaranden och sanktioner som är nödvändiga för att säkerställa skyddet för de immateriella rättigheter som omfattas av detta direktiv. Åtgärderna, förfarandena och sanktionerna skall vara rättvisa och skäligen, inte onödigt komplicerade eller kostsamma och inte medföra oskäligen tidsfrister eller omotiverade dröjsmål.

2. Åtgärderna, förfarandena och sanktionerna skall också vara effektiva, proportionella och avskräckande och skall tillämpas så att hinder för lagenlig handel inte uppkommer och så att missbruk inte sker.”

7 Artikel 4 i direktivet, med rubriken ”Personer som har rätt att begära tillämpning av åtgärderna, förfarandena och sanktionerna”, har följande lydelse:

”Medlemsstaterna skall tillerkänna följande personer och organ rätten att ansöka om tillämpning av de åtgärder, förfaranden och sanktioner som avses i detta kapitel:

a) personer som innehar immateriella rättigheter, i överensstämmelse med bestämmelserna i tillämplig lag,

...”

Direktiv 2009/24

8 I skäl 15 i direktiv 2009/24 anges följande:

”Otillåten återgivning, översättning, anpassning eller förändring av den kodform i vilken en kopia av ett datorprogram har gjorts tillgänglig utgör intrång i upphovsmannens ensamrätt. ...”

9 Artikel 1 i direktivet definierar direktivets föremål. Artikel 1.1 har följande lydelse:

”I enlighet med bestämmelserna i detta direktiv ska medlemsstaterna ge datorprogram upphovsrättsligt skydd som litterära verk enligt Bernkonventionen för skydd av litterära och konstnärliga verk. ...”

10 I artikel 4 i samma direktiv, med rubriken ”De särskilda ensamrätterna”, föreskrivs följande:

”1. Om inte annat följer av artiklarna 5 och 6 ska rättsinnehavarens ensamrätt enligt artikel 2 innefatta rätten att utföra eller ge tillstånd till följande:

...

b) Översättning, anpassning, sammanställning och varje annan ändring av ett datorprogram samt återgivning av därav följande resultat, dock utan att inskränka de rättigheter som tillhör den person som ändrar programmet.

...”

- 11 I artikel 5 i ovannämnda direktiv, med rubriken ”Undantag från ensamrätterna”, föreskrivs följande i punkt 1:

”I avsaknad av särskilda avtalsbestämmelser ska de i artikel 4.1 a och b angivna åtgärderna inte kräva rättsinnehavarens tillstånd, om de krävs för att den som lagligen förvärvat datorprogrammet ska kunna använda programmet i överensstämmelse med dess avsedda ändamål. Detta gäller även rättelse av fel.”

- 12 Enligt artikel 8 första stycket i direktiv 2009/24 ska bestämmelserna i detta direktiv inte inverka på andra rättsliga bestämmelser, bland annat rörande avtalsrätt.

Fransk rätt

- 13 I artikel L 112–2 i lagen om immateriella rättigheter föreskrivs följande:

”Som immateriella verk, i denna lags mening, anses bland annat följande:

...

13° Programvaror, inbegripet förberedande designmaterial.

...”

- 14 Artikel L. 122–6 i denna lag har följande lydelse:

”Om inte annat följer av bestämmelserna i artikel L. 122–6-1, innefattar den nyttjanderätt som tillkommer upphovsmannen till en programvara rätten att utföra eller ge tillstånd till följande:

1° En permanent eller tillfällig återgivning av en programvara

2° Översättning, anpassning, sammanställning eller varje annan ändring av programvaran samt återgivning av därav följande programvara.

...”

- 15 I artikel L. 122–6-1 i nämnda lag föreskrivs följande:

”I. De handlingar som anges i punkterna 1° och 2° i artikel L. 122–6 kräver inte upphovsmannens tillstånd, om de krävs för att den som lagligen förvärvat programmet ska kunna använda programmet i överensstämmelse med dess avsedda ändamål, inbegripet rättelse av fel.

Upphovsmannen har emellertid rätt att genom avtal förbehålla sig rätten att korrigera fel och att fastställa detaljerade regler som gäller för de handlingar som föreskrivs i punkterna 1° och 2° i artikel L. 122–6, och vilka är nödvändiga för att programmet ska kunna användas i överensstämmelse med dess avsedda ändamål, av den person som har rätt att använda det.

...”

16 Artikel L. 335–3 andra stycket i samma lag har följande lydelse:

”Såsom intrång anses även åsidosättande av någon av de rättigheter som tillkommer upphovsmannen till en programvara enligt artikel L. 122–6.”

Målet vid den nationella domstolen och tolkningsfrågan

- 17 Genom ett avtal av den 25 augusti 2010, som ändrades genom ett tillägg av den 1 april 2012, beviljade bolaget IT Development bolaget Free Mobile, som är en teleoperatör som erbjuder mobilpaket på den franska marknaden, en licens och ett underhållsavtal för programvaran ClickOnSite. Det rör sig om en programvara för centraliserad projektadministration som gör det möjligt för Free Mobiles systemansvariga och externa tekniska experter att styra och i realtid följa hur dess radiotelefoniantenner utnyttjas.
- 18 Genom handling av den 18 juni 2015 väckte IT Development talan mot Free Mobile vid Tribunal de grande instance de Paris (Förstainstansdomstolen i Paris, Frankrike). Talan gällde intrång i programvaran ClickOnSite och ersättning för skada. IT Development anklagade Free Mobile för att ha gjort ändringar i programvaran, bland annat genom att skapa nya formulär. IT Development gjorde till att börja med gällande att dessa ändringar är betydande. IT Development åberopade vidare, till stöd för sitt påstående att Free Mobile inte hade rätt att göra sådana ändringar, bland annat bestämmelserna i artikel 6 i licensavtalet, som har rubriken ”Licensens omfattning”, enligt vilken kunden uttryckligen åtar sig att inte reproducera, direkt eller indirekt, programvarupaketet, dekompilera programvarupaketet och/eller bakåtkompilera programvarupaketet, eller ändra, rätta, anpassa, skapa insticks- eller tilläggsprogram, direkt eller indirekt, i förhållande till programvarupaketet.
- 19 Free Mobile ingav genstämning för rättegångsmissbruk och hävdade att talan skulle avvisas samt att den var ogrundad i sak.
- 20 Tribunal de grande instance de Paris (Förstainstansdomstolen i Paris) meddelade dom den 6 januari 2017, i vilken den avvisade IT Developments yrkanden som grundades på Free Mobiles straffrättsliga ansvar, ogillade Free Mobiles yrkande om skadestånd för rättegångsmissbruk, och förpliktade IT Development att ersätta rättegångskostnaderna. Denna domstol förklarade att det föreligger två skilda regelverk som reglerar ansvar på immaterialrättens område. Det ena regelverket rör straffrättsligt ansvar vid intrång i upphovsmannens nyttjanderätt till programvaran, såsom dessa beskrivs i lag, medan det andra rör avtalsrättsligt ansvar, vid intrång i en upphovsrätt som upprätthålls i avtalet. Domstolen angav att det i det aktuella fallet står klart att Free Mobile anklagas för att ha åsidosatt sina avtalsenliga skyldigheter, vilket innebär att talan ska anses röra ansvar enligt avtalet och inte straffansvar för intrång i programvaran.
- 21 IT Development överklagade domen till Cour d’appel de Paris (Appellationsdomstolen i Paris, Frankrike) och yrkade att denna domstol skulle hänskjuta en tolkningsfråga till EU-domstolen, upphäva domen i första instans och förklara att dess talan om intrång kan tas upp till sakprövning. IT Development yrkade även att Cour d’appel de Paris (Appellationsdomstolen i Paris) ska fastställa att Free Mobiles ändringar i programvaran utgör intrång, ålägga Free Mobile att betala IT Development 1 440 000 euro för den skada IT Development lidit, eller i andra hand, på avtalsrättsliga grunder, ålägga Free Mobile att betala IT Development 840 000 euro för den skada IT Development lidit. IT Development yrkade dessutom att nämnda domstol, under alla omständigheter, vid äventyr av vite, ska förbjuda Free Mobile och dess underleverantör Coraso att använda programvaran och att hämta och återanvända uppgifter från denna.

- 22 Free Mobile yrkade att Cour d'appel de Paris (Appellationsdomstolen i Paris) bland annat ska fastställa domen i första instans, ålägga IT Development att betala Free Mobile 50 000 euro i skadestånd för rättegångsmissbruk, och förklara att inget av IT Developments yrkanden kan tas upp till prövning och att de i vilket fall som helst inte kan bifallas i sak.
- 23 Den hänskjutande domstolen har angett att den franska lagstiftningen om civilrättsligt ansvar bygger på principen om förbud mot kumulering, som innebär dels att en enskild person inte kan hållas både avtalsrättsligt ansvarig och straffrättsligt ansvarig av en annan person för samma gärning, dels att det straffrättsliga ansvaret får stå åt sidan för det avtalsrättsliga ansvaret, om dessa personer är bundna av ett giltigt avtal, och om den skada som någon av dessa personer lidit har sin grund i bristande eller felaktigt uppfyllande av någon skyldighet som föreskrivs i avtalet. Den hänskjutande domstolen har dessutom påpekat att enligt fransk rätt omfattas intrång, som ursprungligen var ett straffrättsligt brott, av straffrättsligt ansvar, men att denna rätt inte innehåller någon bestämmelse enligt vilken intrång inte kan anses föreligga när det finns ett avtal mellan parterna. Som exempel kan nämnas att en talan om patentintrång skulle kunna väckas i fråga om patent och varumärken mot en licenstagare som har överträtt gränserna för sitt avtal.
- 24 Den hänskjutande domstolen har emellertid påpekat att artikel 2 i direktiv 2004/48, som avgränsar direktivets tillämpningsområde, rent allmänt föreskriver att åtgärder, förfaranden och sanktioner ska vara tillämpliga vid varje intrång i immateriella rättigheter, utan åtskillnad beroende på om intrånget har sin grund i bristande uppfyllande av ett avtal eller inte.
- 25 Mot denna bakgrund beslutade Cour d'appel de Paris (Appellationsdomstolen i Paris) att vilandeförklara målet och ställa följande fråga till domstolen:

”Utgör den omständigheten att en licenstagare för en programvara åsidosatt licensavtalets villkor (genom att försöksperioden gått ut, att antalet tillåtna användare eller något annat mått har överskridits, exempelvis avseende vilka processorer som får användas för att utföra instruktioner med hjälp av programvaran, eller att programvarans källkod har ändrats, när endast den ursprungliga innehavaren av licensen har rätt att göra så enligt licensavtalet)

- ett intrång (i den mening som avses i direktiv [2004/48]) i den rättighet som upphovsmannen till programvaran åtnjuter enligt artikel 4 i direktiv [2009/24] om rättsligt skydd för datorprogram,
- eller kan en sådan händelse omfattas av ett separat regelverk, såsom det vanliga regelverket om avtalsrättsligt ansvar?”

Tolkningsfrågan

- 26 Det ska inledningsvis erinras om att det följer av fast rättspraxis att det enligt det förfarande för samarbete mellan nationella domstolar och EU-domstolen som införts genom artikel 267 FEUF ankommer på EU-domstolen att ge den nationella domstolen ett användbart svar, som gör det möjligt för den domstolen att avgöra det mål som den ska pröva. I detta syfte kan EU-domstolen behöva omformulera de frågor som hänskjutits (dom av den 28 juni 2018, Crespo Rey, C-2/17, EU:C:2018:511, punkt 40, och dom av den 26 september 2019, UTEP 2006., C-600/18, EU:C:2019:784, punkt 17 och där angiven rättspraxis).
- 27 I förevarande fall framgår det av handlingarna i målet att den problematik som är i fråga i målet vid den nationella domstolen avser tillämpningen av principen om förbud mot kumulering, på grundval av vilken skadeståndsansvar inte ska anses föreligga när en talan, såsom den som är i fråga i målet vid den nationella domstolen, grundar sig på ett påstått åsidosättande av avtalsförpliktelser och inte på ett intrång för vilket det är föreskrivet straffansvar.

- 28 Såsom den hänskjutande domstolen har påpekat innebär denna princip i fransk rätt dels att en enskild person inte kan hållas både avtalsrättsligt ansvarig och straffrättsligt ansvarig av en annan person för samma gärning, dels att det straffrättsliga ansvaret får stå åt sidan för det avtalsrättsliga ansvaret, om dessa personer är bundna av ett giltigt avtal och den skada som någon av dessa personer lidit har sin grund i bristande eller felaktigt uppfyllande av någon skyldighet som föreskrivs i avtalet.
- 29 Den hänskjutande domstolen har även påpekat att intrång i fransk rätt utgör ett brott som vanligtvis omfattas av utomobligatoriskt ansvar och inte bristande uppfyllande av ett avtal. Den franska regeringen har i sitt skriftliga yttrande dessutom påpekat att uttrycket "intrång" ("contrefaçon") i fransk rätt utgör en översättning av uttrycket "immaterialrättsintrång", i den mening som avses i direktiv 2004/48, vilket innebär att franska bestämmelser om talan om intrång utgör ett införlivande av detta direktiv.
- 30 Av det ovan anförda följer att den hänskjutande domstolen ska anses ha ställt sin fråga för att få klarhet i huruvida direktiven 2004/48 och 2009/24 ska tolkas så, att ett åsidosättande av en klausul i ett licensavtal för ett datorprogram som medför immateriella rättigheter som tillkommer programmets upphovsrättsinnehavare omfattas av begreppet "immaterialrättsintrång", i den mening som avses i direktiv 2004/48, och att nämnda upphovsrättsinnehavare följaktligen måste kunna åtnjuta de garantier som föreskrivs i sistnämnda direktiv, oberoende av vilket ansvarssystem som är tillämpligt enligt nationell rätt.
- 31 Det ska påpekas att den hänskjutande domstolen, i den ställda frågan, räknar upp flera möjliga former av åsidosättande av ett programlicensavtal, närmare bestämt att en licenstagare inte beaktar att försöksperioden gått ut, överskrider antalet tillåtna användare eller något annat mått, exempelvis avseende vilka processorer som får användas för att utföra instruktioner med hjälp av programvaran, eller ändrar programvarans källkod, när endast den ursprungliga innehavaren av licensen har rätt att göra så enligt licensavtalet. I målet vid den nationella domstolen är det endast det sistnämnda fallet som är i fråga, vilket innebär att det i förevarande fall endast ska hänvisas till detta.
- 32 Vad gäller direktiv 2009/24, vilket reglerar vilka materiella rättigheter som tillkommer datorprogramms upphovsmän, ska det påpekas att medlemsstaterna enligt artikel 1 i detta direktiv ska ge datorprogram upphovsrättsligt skydd som litterära verk. Enligt artikel 4 i direktivet innefattar rättsinnehavarens ensamrätt vad avser dessa datorprogram som ska skyddas av medlemsstaterna, med förbehåll för vissa undantag som däri föreskrivs, rätten att utföra eller ge tillstånd till översättning, anpassning, sammanställning och varje annan ändring av ett datorprogram. Förbudet mot att ändra en programvaras källkod omfattas således av den upphovsrätt som tillkommer upphovsmannen till ett datorprogram vars skydd föreskrivs i direktiv 2009/24. Det ska tilläggas att enligt artikel 3 i nämnda direktiv ska ett sådant skydd ges till alla fysiska eller juridiska personer som enligt nationell upphovsrätt om litterära verk är berättigade därtill.
- 33 Av detta följer att skyddet för de rättigheter som tillkommer innehavaren av upphovsrätten till ett datorprogram inte är avhängigt av huruvida det påstådda intrånget i dessa rättigheter innebär ett åsidosättande av ett licensavtal eller inte.
- 34 Det ska i detta hänseende påpekas att det i skäl 15 i direktivet endast anges att anpassning eller förändring av den kodform i vilken en kopia av ett datorprogram har gjorts tillgänglig utgör ett intrång i upphovsmannens ensamrätt, utan att det ges några preciseringar vad avser intrångets anknytning, det vill säga om det anknyter till ett avtal eller inte.
- 35 Vad avser direktiv 2004/48 ska det påpekas att det i detta direktiv, såsom framgår av skälen 10 och 15 samt av dess artikel 1, föreskrivs åtgärder, förfaranden och sanktioner som är nödvändiga för att säkerställa skyddet för immateriella rättigheter, vilket innefattar de rättigheter som följer av direktiv 2009/24.

- 36 Enligt artikel 2.1 i direktiv 2004/48 är direktivet tillämpligt på "varje intrång i immateriella rättigheter". Det framgår av ordalydelsen i denna bestämmelse, och särskilt adjektivet "varje", att direktivet ska tolkas så, att det även omfattar den skada som följer av ett åsidosättande av en avtalsklausul om utnyttjande av en immateriell rättighet, inklusive den rätt som tillkommer upphovsmannen till ett datorprogram.
- 37 Detta konstaterande bekräftas av såväl syftena med direktiv 2004/48 som det sammanhang i vilket artikel 2.1 i direktivet ingår, vilket enligt domstolens fasta praxis ska beaktas vid tolkningen av denna bestämmelse (se, för ett liknande resonemang, dom av den 26 maj 2016, *Envirotec Denmark*, C-550/14, EU:C:2016:354, punkt 27 och där angiven rättspraxis).
- 38 Vad till att börja med gäller syftet med direktiv 2004/48, framgår det av skäl 10 respektive 13 i detta direktiv att detta syfte är att tillnärma medlemsstaternas lagstiftningar för att uppnå en hög, likvärdig och enhetlig skyddsnivå för immateriella rättigheter på den inre marknaden och att direktivets tillämpningsområde måste definieras så brett som möjligt, så att det inbegriper alla immateriella rättigheter som omfattas av unionsrättsliga bestämmelser på området eller den nationella lagstiftningen i den berörda medlemsstaten.
- 39 Domstolen har dessutom slagit fast att syftet med direktiv 2004/48 är att medlemsstaterna, bland annat vad gäller informationssamhället, ska säkerställa att immateriella rättigheter ges ett effektivt skydd (se, för ett liknande resonemang, dom av den 12 juli 2011, *L'Oréal m.fl.*, C-324/09, EU:C:2011:474, punkt 131).
- 40 Av domstolens praxis framgår även att bestämmelserna i detta direktiv syftar till att reglera samtliga aspekter av immaterialrätten som avser dels efterlevnaden av immaterialrättsskyddet, dels intrång i detta skydd, genom att föreskriva effektiva rättsmedel för att hindra, få att upphöra eller åtgärda samtliga immaterialrättsintrång (se, för ett liknande resonemang, dom av den 10 april 2014, *ACI Adam m.fl.*, C-435/12, EU:C:2014:254, punkt 61 och där angiven rättspraxis).
- 41 När det sedan gäller det sammanhang som artikel 2.1 i direktiv 2004/48 ingår i, föreskrivs det i artikel 4 i samma direktiv att varje innehavare av immateriella rättigheter ska ha rätt att begära tillämpning av de åtgärder, förfaranden och sanktioner som anges i direktivet, i enlighet med tillämpliga bestämmelser. Möjligheten att framställa en sådan begäran är emellertid inte underkastad någon begränsning vad avser intrångets anknytning, det vill säga om det anknyter till ett avtal eller något annat.
- 42 Av det ovanstående följer att ett åsidosättande av en klausul i ett licensavtal för ett datorprogram som medför immateriella rättigheter som tillkommer programmets upphovsrättsinnehavare omfattas av begreppet "immaterialrättsintrång", i den mening som avses i direktiv 2004/48, och att nämnda upphovsrättsinnehavare följaktligen måste kunna åtnjuta de garantier som föreskrivs i sistnämnda direktiv.
- 43 Även om direktiv 2004/48 syftar till att fastställa vilka åtgärder, förfaranden och sanktioner som står öppna för innehavare av immateriella rättigheter, vilket innefattar upphovsrätter till de datorprogram som anges i direktiv 2009/24, fastställs det i förstnämnda direktiv inte närmare bestämmelser om hur dessa garantier ska tillämpas, och det föreskrivs inte heller att ett visst ansvarssystem ska tillämpas vid intrång i dessa rättigheter.
- 44 Av detta följer att den nationella lagstiftaren har frihet att fastställa de konkreta formerna för skyddet av nämnda rättigheter och att därvid bland annat fastställa vilken typ av talan (avtalsrättslig eller utomobligatorisk) som innehavaren av ett datorprogram kan väcka mot ett datorprogramms licenstagare vid intrång i innehavarens immateriella rättigheter. Det är emellertid absolut nödvändigt att kraven i direktiv 2004/48 i samtliga fall iakttas.

- 45 I det sistnämnda avseendet framgår det särskilt av artikel 3 i detta direktiv att de åtgärder, förfaranden och sanktioner som är nödvändiga för att säkerställa skyddet för immateriella rättigheter ska vara rättvisa och skäliga, inte onödigt komplicerade eller kostsamma och inte medföra oskäligen tidsfrister eller omotiverade dröjsmål. De ska också vara effektiva, proportionella och avskräckande och ska tillämpas så att hinder för lagenlig handel inte uppkommer och så att missbruk inte sker.
- 46 Det framgår av det ovan anförda att det ankommer på medlemsstaterna att fastställa vilken ordning för ansvar som ska tillämpas vid en licenstagares intrång i upphovsrätten till ett datorprogram. Tillämpningen av ett särskilt ansvarssystem ska emellertid inte under några omständigheter utgöra ett hinder för ett effektivt skydd av de immateriella rättigheter som tillkommer rättsinnehavaren till detta program, såsom det har fastställts i direktiven 2004/48 och 2009/24.
- 47 I förevarande fall har den hänskjutande domstolen angett att det inte i någon bestämmelse i nationell rätt om intrång uttryckligen föreskrivs att denna endast kan åberopas om parterna inte är bundna av ett avtal. Den hänskjutande domstolen har även påpekat att ett intrång i dess vidaste betydelse definieras som intrång i en immateriell rättighet, exempelvis ett åsidosättande av någon av de rättigheter som tillkommer upphovsmannen till ett datorprogram.
- 48 Enligt domstolens fasta praxis är den nationella domstolen, enligt principen om konform tolkning av nationell rätt, skyldig att i möjligaste mån tolka denna rätt i enlighet med de krav som följer av unionsrätten och att därvid, inom ramen för sin behörighet, säkerställa att unionsrätten ges full verkan när den avgör det mål som anhängiggjorts vid den. Denna princip kräver att den nationella domstolen beaktar hela den nationella rätten för att bedöma i vilken mån det är möjligt att tillämpa nationell rätt på ett sådant sätt att utgången inte strider mot unionsrätten (se, för ett liknande resonemang, dom av den 19 december 2013, Koushkaki, C-84/12, EU:C:2013:862, punkterna 75 och 76, och dom av den 24 juni 2019, Popławski, C-573/17, EU:C:2019:530, punkt 55). Mot bakgrund av de omständigheter som angetts i föregående punkt, och med förbehåll för den hänskjutande domstolens prövning, framstår det som att en tolkning som överensstämmer med kraven i direktiven 2004/48 och 2009/24 är möjlig i förevarande fall.
- 49 Tolkningsfrågan ska därför besvaras enligt följande. Direktiven 2004/48 och 2009/24 ska tolkas så, att ett åsidosättande av en klausul i ett licensavtal för ett datorprogram som medför immateriella rättigheter som tillkommer programmets upphovsrättsinnehavare omfattas av begreppet ”immaterialrättsintrång”, i den mening som avses i direktiv 2004/48, och att nämnda upphovsrättsinnehavare följaktligen måste kunna åtnjuta de garantier som föreskrivs i sistnämnda direktiv, oberoende av vilket ansvarssystem som är tillämpligt enligt nationell rätt.

Rättegångskostnader

- 50 Eftersom förfarandet i förhållande till parterna i det nationella målet utgör ett led i beredningen av samma mål, ankommer det på den hänskjutande domstolen att besluta om rättegångskostnaderna. De kostnader för att avge yttrande till domstolen som andra än nämnda parter har haft är inte ersättningsgilla.

Mot denna bakgrund beslutar domstolen (femte avdelningen) följande:

Europaparlamentets och rådets direktiv 2004/48/EG av den 29 april 2004 om säkerställande av skyddet för immateriella rättigheter och Europaparlamentets och rådets direktiv 2009/24/EG av den 23 april 2009 om rättsligt skydd för datorprogram ska tolkas så, att ett åsidosättande av en klausul i ett licensavtal för ett datorprogram som medför immateriella rättigheter som tillkommer programmets upphovsrättsinnehavare omfattas av begreppet

”immaterialrättsintrång”, i den mening som avses i direktiv 2004/48, och att nämnda upphovsrättsinnehavare följaktligen måste kunna åtnjuta de garantier som föreskrivs i sistnämnda direktiv, oberoende av vilket ansvarssystem som är tillämpligt enligt nationell rätt.

Underskrifter